

Оксана Цюняк,

кандидат педагогічних наук, викладач,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В. Стефаника»

Oksana Tsiuniak,

Candidate of Pedagogical Sciences, lecturer,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National
University
(Ivano-Frankivsk)
tsiuniak33@gmail.com

Особистість викладача у формуванні професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти

Personality teacher professional culture in shaping the future masters of primary education

У статті на основі аналізу наукової літератури розглянуто особистісні якості викладача, теоретичні аспекти його професійної діяльності. Висвітлюється питання, що визначає вплив особистості викладача на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти.

Ключові слова: вища освіта, особистість, майбутні магістри початкової освіти, професійна діяльність, професійна культура.

В статье на основе анализа научной литературы рассмотрены личностные качества преподавателя, теоретические аспекты его профессиональной деятельности. Освещается вопрос, что определяет влияние личности преподавателя на формирование профессиональной культуры будущих магистров начального образования.

Ключевые слова: высшее образование, личность, будущие магистры начального образования, профессиональная деятельность, профессиональная культура.

On the basis of analysis of scientific literature deals with the personal qualities of the teacher, the theoretical aspects of their professional activities. Highlights issues that impact the individual teacher determines the formation of professional culture of the future masters of primary education.

Keywords: higher education, personality, future masters of primary education, professional activities, professional culture.

Від нас, від нашого вміння, від нашої майстерності,

*від нашого мистецтва та мудрості залежить життя, здоров'я,
розум, характер, воля, інтелектуальне обличчя,
місце та роль у житті, щастя підростаючого покоління.
В. Сухомлинський*

Постановка проблеми. Основною метою державної політики в галузі вищої освіти є створення умов для розвитку висококультурної особистості та творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти й організації навчально-виховного процесу відповідно до європейських і світових стандартів. Однією із функцій, яку виконує вищий навчальний заклад, є забезпечення потреб суспільства у висококваліфікованих кадрах. Ще у Великій Хартії університетів у 1638 році в Сорбоні з метою їх об'єднання було проголошено: вища школа є інститутом відтворення і передачі культури, що означає відродження національної інтелігенції, створення внутрішніх передумов для розвитку творчої індивідуальності. Тому перед вищими навчальними закладами України постає завдання – підготовка компетентних фахівців, здатних до вияву світоглядної позиції, яким притаманний високий рівень професійної культури. Професійна культура є частиною загальнолюдської культури. У ній найбільш повно відображені духовні та матеріальні цінності освіти й виховання, способи творчої педагогічної діяльності, необхідні для здійснення освітньо-виховного процесу. Особливої актуальності набуває питання впливу особистості викладача на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах.

Аналіз актуальних досліджень. Ретроспективний теоретичний аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури, результатів досліджень педагогічної практики дає можливість стверджувати, що недостатньо висвітлено питання впливу особистості викладача на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти. Вимоги до особистості викладача ВНЗ розглядали І. Зязюн, Н. Волкова, О. Котенко, А. Кузьмінський та ін. Аналіз шляхів впливу викладача ВНЗ на розвиток

особистості студента здійснено у наукових працях Л. Спіріна, С. Вітвицької, О. Бондаревської, А. Капської, В. Гриньової. Професіоналізм викладачів з психологічної точки зору досліджувала С. Іванова. Проте, проблема впливу особистості викладача на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти знаходиться на етапі вивчення.

Метою даної статті є визначення впливу особистості викладача ВНЗ на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. У нашому сьогоденні все більшої актуальності набуває теза: «Від людини освіченої – до людини культури». Людина культури – це духовно багата особистість, яка володіє творчими здібностями, віддана своїй справі, захоплена нею; творча особистість, яка постійно розмірковує, мислить альтернативно, наділена розвинутим прагненням до творення. Сьогодні освіта виявляє себе частиною культури, яка, з одного боку, живиться нею, а з іншого – впливає на її збереження й розвиток через людину, яка здобуває освіту і таким чином опановує культуру. Відтак, необхідною умовою цього є не лише інтеграція освіти в культуру, а й навпаки – культури в освіту. Культуру не можна зберегти інакше, як через людину. У навчально-виховному процесі вищого навчального закладу головним засобом передачі культури, духовних цінностей є неповторна індивідуальність викладача як носія культури. Професія викладача вищої школи – одна із найбільш творчих і складних професій, у якій поєднано науку і мистецтво.

Цитуючи президента Національної академії педагогічних наук України В. Кременя, можемо підтвердити, що перше місце в ХХІ столітті посідають не матеріальні цінності країни, а інтелектуальний потенціал нації. «Майбутній учитель – учитель ХХІ століття, – це не просто носій певної кількості знань, який володіє методикою навчання і виховної роботи, він – партнер, співучасник, провайдер у цьому величезному

інформаційному глобальному просторі. Педагог повинен сповідувати загальнолюдські цінності, володіти інформаційними і комунікаційними технологіями, відкривати нове, бути індикатором та орієнтиром у світі знань» [3, с. 9-14].

Загальновідомо, нова освітня філософія ставить сучасні завдання і вимоги перед тими, хто готує майбутнє нашої держави. Людина, яка обрала професію педагога, відповідальна за все що знає і вміє. Адже, сучасний викладач бере активну участь у політичному, суспільно-громадському житті країни, плідно працює у царині освіти, науки, культури, мистецтва, що свідчить про його наполегливість, відповідальність за долю суспільства і держави в цілому.

Поняття професійної культури запропонував для наукового обігу І. Ісаєв: «Професійна культура – спосіб творчої самореалізації особистості педагога в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, спрямованих на освоєння, передачу та створення педагогічних цінностей і технологій» [2, с. 34]. Безперечно, лише в культурному середовищі можуть сформуватися фахівці, здатні вільно й широко мислити, орієнтуватися в світі духовних цінностей і навколишньому середовищі, самостійно вибирати зміст своєї життєдіяльності, стиль поведінки, характеризуватися незалежністю суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, створювати інтелектуальні цінності.

У формуванні професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти неабияку роль відіграє взірць викладача, як людини і педагога. Той, хто наслідився стати за кафедру закладу, має задовольнити вимоги, що висувуються до викладача вищої школи. Як засвідчують педагогіч-практики, вплив викладача починається після першого візуального знайомства зі студентами. Тому зовнішність – це завжди важливо й актуально, це сходинка до успіху у справі виховання студентської молоді.

Опитування, проведені серед студентської аудиторії, дають можливість окреслити фаховий портрет викладача вищого навчального

закладу. Головні риси – моральність, людяність, ґрунтовна методологічна і теоретична підготовка, широкий професійний кругозір, загальна і професійна культура, професійний оптимізм, уміння слухати і чути молодшого колегу, відсутність шаблонності і стереотипів мислення. Кожне заняття – лекція, семінар, консультація – має надовго залишитися в пам'яті майбутнього фахівця, як взірець служіння справі освіти, високого рівня педагогічної майстерності, професійної зрілості, втілення принципів педагогіки співробітництва тощо. Вчити майбутніх магістрів початкової освіти педагогічній майстерності викладачі мають не лише через повідомлення тих чи інших теоретичних положень, а й власним прикладом і стилем викладання, зокрема власною педагогічною майстерністю і високим рівнем професійної культури.

Такий педагог сприяє реалізації можливостей студентів оволодіти професійним досвідом, формує професійно значущі погляди, переконання, наукове мислення, спонукає до самореалізації, саморозвитку і самовиховання, що є необхідними для становлення самобутнього особистісного образу і толерантної взаємодії з людьми, природою, культурою.

Молодь все більше починають розуміти, що їхня інтелектуальна власність – знання і кваліфікація – є унікальним товаром, який дає змогу самореалізуватися на ринку праці, пристосуватися до його динамічності, мінливості. Тому вони вимагають від викладача не тільки навчити їх добре відомому й апробованому, але передусім, щоб він сформував їхню професійну компетентність, підготував до вимог робочого місця й посадових обов'язків, навчив учитися самостійно.

Сучасний викладач не може обмежуватися трансляцією інформації, він – передусім організатор пізнавальної діяльності, самостійної навчальної роботи, наукової творчості. На заняттях з будь-якої навчальної дисципліни у ВНЗ майбутні магістри початкової освіти мають бачити живе, творче застосування як положень педагогічної науки – дидактики,

теорії виховання, педагогічної майстерності, так і положень психології при організації навчального процесу, нових дидактичних теорій і концепцій, знахідок у галузі методики. Лекція чи семінар мають навчити не тільки новому, а й тому, як найефективніше організувати пізнавальну діяльність кожного присутнього на занятті.

Досвід переконує, що успішно навчає і виховує той викладач, який глибоко знає свій предмет. Опитування студентів засвідчують, що серед характерних рис улюблених ними викладачів є насамперед глибокі знання. Ще А. Макаренко відзначав, що учні вибачать своїм педагогам і суворість, і сухість, і навіть прискіпливість, але не вибачать поганого знання предмета. Отже, знання викладача можуть стати могутнім засобом навчання і виховання за умови, що він не просто викладає їх, а використовує для розумового розвитку і морального виховання.

Сьогодні викладач зобов'язаний бути не тільки компетентним фахівцем з високою науковою і діловою кваліфікацією, виконавською дисципліною; не лише духовно багатою особистістю, що несе моральну відповідальність за свою навчальну і виховну діяльність; він має бути водночас комунікабельною особистістю з високою культурою спілкування, вмінням вести діалог, дискутувати, забезпечувати позитивний моральний та емоційний настрій у педагогічній взаємодії. Зрозуміло, педагогічна і комунікативна діяльність має бути творчою. Адже висококваліфікований викладач повинен не тільки сам демонструвати високу культуру спілкування, а й уміло та ненав'язливо прищеплювати її студентам, делікатно, але в той же час системно, послідовно і наполегливо виправляючи їхні мовленнєві хиби і недоречності. Дуже важливо педагогу висловлювати свою думку влучно, ясно і просто. Крилатий вираз Шопенгауера «Хто ясно думає, той ясно висловлюється», як найкраще характеризує цю якість мовлення.

Важливою нормою професійної поведінки викладача є педагогічний такт. Це форма реалізації педагогічної моралі в діяльності, в якій

співпадають думка і дія. Такт – це творчість, пошук і в чомусь неповторний вчинок; уміння орієнтуватися у будь-яких непередбачених ситуаціях. Сучасний викладач повинен прагнути втілити в собі якості ідеального педагога, постійно працювати над самовдосконаленням, спрямовувати свою навчально-виховну діяльність у русло підвищення інтелектуального рівня нації, формувати нову генерацію свідомих громадян України. Саме такий викладач відповідає суспільним запитам.

Зазначимо, що значним потенціалом щодо формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти володіють колективи кафедр. Об'єднані за професійною ознакою, вони є моделлю професійних взаємин у певній сфері науково-педагогічної діяльності. Кафедра допомагає майбутньому спеціалісту не лише спрогнозувати власний розвиток, а й окреслити динаміку ціннісно-змістових підходів в організації власного саморозвитку як майбутнього фахівця.

На сучасному етапі розвитку суспільства нагальна потреба формування «викладача-європейця» як людини, котра, по-перше, відкрита світові, з повагою ставиться до культури різних народів і спрямована на діалог з іншими культурами; по-друге, як людини мобільної у своєму розвитку й праці, тобто здатної сприймати нове, системно мислити, розуміти взаємозв'язки і взаємозалежності в суспільному розвитку; по-третє, як професіонала своєї справи, якому притаманні особистісна відповідальність за безперервний професійний розвиток, наукова обґрунтованість і творчий характер практичної діяльності, неперервна і системна освіта й професійна підготовка. Його особистий приклад – могутній фактор впливу на формування професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти у вищих навчальних закладах.

Висновок. Таким чином, щоб сприяти формуванню професійної культури майбутніх магістрів початкової освіти викладач повинен бути: науковцем (володіти підходами і методами дослідницької роботи); педагогом (знати та вміти застосовувати на практиці педагогічну теорію);

психологом (знати основи психології, вікові та індивідуальні психологічні особливості вихованців); технологом (володіти методикою і технологією навчально-виховного процесу, втілюючи наукові ідеї в практику); організатором (володіти навичками управлінця-менеджера для управління академічною групою, студентським колективом); артистом (уміти володіти правильною дикцією, художнім словом) тощо. Тому сьогодні вищий навчальний заклад покликаний давати не тільки знання, а й формувати особистість, виховувати такого педагога, який за словами Т. Шевченка був би апостолом правди і науки та уособленням совісті нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Олександр Іванович Гура. – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2006. – 332 с.
2. Исаев И. Ф. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы : учеб. пособ. / И. Ф. Исаев ; [Московск. пед. гос ун-т ; Белгород. гос. пед. ин-т]. – М. ; Белгород : [б. и.], 1993. – 219 с.
3. Кремень В. Г. Інноваційність і освіта / В. Г. Кремень // Моделі розвитку сучасної української школи: матеріали наук.-практ. конф. – К.: СПБ Богданова А. М., 2007. – С. 9-14.
4. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів / В. І. Лозова // Педагогічна підготовка викладачів вищих навчальних закладів: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. – Х. : ОВС, 2002. – С. 60.
5. Макаренко А. С. Вибрані твори : [у 3 т.] / А. С. Макаренко. – К.: Рад. школа, 1984. – Т.3 – С. 56
6. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.

7. Розвиток педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю в умовах інформаційно-технологічного суспільства: колективна монографія / [І. А. Зязюн, О. А. Лавріненко, М. М. Солдатенко, В. В. Пилипчук, О. М. Боровік, О. М. Семенов, О. А. Грищенко, М. П. Лещенко, В. Ф. Орлов, Т. В. Іванова, О. В. Тринус, О. С. Падалка] / за ред. акад. І. А. Зязюна. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 390 с.